

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

НІКІШЕВ Олексій Валерійович
ТЕТЕРЯТНИК Ганна Костянтинівна

**ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ
В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ
ВОЄННОГО АБО НАДЗВИЧАЙНОГО
СТАНУ**

Монографія



ЮРИНКОН ІНТЕР
КИЇВ-2026

УДК 343.13:355.271(477)
Н70

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 15 від 25 листопада 2025 року)*

Рецензенти:

Фоміна Тетяна Григорівна — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального процесу Харківського національного університету внутрішніх справ;

Броневицька Оксана Михайлівна — кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ.

Нікішев О. В., Тетерятник Г. К.

Н70 Особливості доказування у кримінальних провадженнях в умовах дії правового режиму воєнного або надзвичайного стану : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2026. 256 с.

ISBN 978-966-667-974-4

Монографія є одним із перших, після прийняття КПК України 2012 року, спеціальних комплексних досліджень, присвячених теоретико-правовим та праксеологічним проблемам доказування у кримінальному провадженні в умовах дії правового режиму воєнного та надзвичайного стану. На основі доктринальних досліджень, результатів узагальнення та аналізу судової та слідчої практики, проведеного анкетування досліджені теоретико-правові та праксеологічні аспекти надзвичайних правових режимів, їх впливу на процесуальну форму, визначені особливості повноважень суб'єктів доказування в умовах надзвичайних правових режимів, окрема увага приділена проведенню огляду місця події, допиту, електронним (цифровим) доказам у кримінальних провадженнях в умовах таких екстраординарних правових режимів, визначені особливості доказування в окремих категоріях кримінальних проваджень.

На підставі дослідженого матеріалу розроблені пропозиції щодо змін до кримінального процесуального законодавства.

УДК 343.13:355.271(477)



Видавництво «Юрінком Інтер» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. Ця книга виготовлена з паперу, сертифікованого FSC® та PEFC™

ISBN 978-966-667-974-4

© Нікішев О. В., Тетерятник Г. К., 2026
© Юрінком Інтер, 2026

*Цю монографію ми присвячуємо всім працівникам
Національної поліції України,
Державної служби України з надзвичайних ситуацій,
Національної гвардії України,
Збройним Силам України, медикам, волонтерам
та всім тим, хто у ці непрості часи
віддано служить Батьківщині, виборюючи нашу Перемогу,
незалежність та мирне життя на рідній землі!*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	7

Розділ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОКАЗУВАННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

11

- 1.1. Надзвичайні правові режими як фактори диференціації процесуальної форми у кримінальному процесі 12
- 1.2. Правова природа доказування у кримінальному провадженні 31
- 1.3. Повноваження суб'єктів доказування в умовах надзвичайних правових режимів..... 56

Розділ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

89

- 2.1. Огляд місця події в умовах надзвичайних правових режимів 90
- 2.2. Особливості проведення допиту в екстраординарних умовах 117
- 2.3. Електронні (цифрові) докази у кримінальних провадженнях в умовах надзвичайних правових режимів 133

Розділ 3.

ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ЗАСОБІВ ДОКАЗУВАННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

157

ВИСНОВКИ.....	183
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	193
ДОДАТКИ.....	218

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЛТ	— спільні слідчі групи
АРМОР	— автоматизоване робоче місце оперативного робітника
АТО	— Антитерористична операція
БЕБ	— Бюро економічної безпеки
БПЛА	— безпілотний літальний апарат
ВАКС	— Вищий антикорупційний суд
ВРУ	— Верховна Рада України
ВС	— Верховний Суд
ДБР	— Державне бюро розслідувань
ДНК	— дезоксирибонуклеїнова кислота
ЄДРСР	— Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄКПЛ	— Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЄСІТС	— Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система суду
ЄСПЛ	— Європейський суд з прав людини
ЗСУ	— Збройні Сили України
ЗУ	— Закон України
ІПНП	— Інформаційний портал Національної поліції України
КЕП	— кваліфікований електронний підпис
КК	— Кримінальний кодекс України
КПК України	— Кримінальний процесуальний кодекс України
КУ	— Конституція України
МГП	— міжнародне гуманітарне право

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

МКЗБ	— Міжнародна комісія з питань зниклих безвісти
МКС	— Міжнародний кримінальний суд
НАБУ	— Національне антикорупційне бюро України
НПР	— надзвичайний (-ні) правовий (-ві) режим (-ми)
НСРД	— негласні слідчі (розшукові) дії
ОГП	— Офіс Генерального прокурора
ОМП	— огляд місця події
ООС	— Операція Об'єднаних Сил
ОП ККС	— Об'єднана Палата Касаційного кримінального суду
п.	— пункт
РС	— Римський Статут
САП	— Спеціалізована антикорупційна прокуратура
СРД	— слідчі (розшукові) дії
ст.	— стаття
ч.	— частина

ПЕРЕДМОВА

Актуальність дослідження особливостей доказування у кримінальних провадженнях в умовах надзвичайного правового режиму (НПР) зумовлена низкою взаємопов'язаних обставин, які трансформують як національний кримінальний процес, так і його взаємодію з міжнародною системою правосуддя.

На сучасному етапі державотворення Україна, починаючи з 2014 року, перебуває у стані тривалого збройного конфлікту, що з 24 лютого 2022 року набув характеру повномасштабної війни внаслідок неспровокованого збройного вторгнення російської федерації. Цей факт об'єктивно зумовлює впровадження воєнного та інших надзвичайних правових режимів, які радикально змінюють правове середовище здійснення кримінального провадження.

Крім того, тривалий збройний конфлікт обумовлює нові виклики, пов'язані зі значною кількістю воєнних злочинів (з початку повномасштабного вторгнення зафіксовано понад 167 тисяч таких злочинів), розслідування яких вимагає специфічного підходу до процесу доказування: від ідентифікації тіл на місцях масових поховань до збору цифрових доказів, документування руйнувань цивільної інфраструктури, депортацій, сексуального насильства, катувань тощо. Не менш важливим є забезпечення спеціалізації суддів з розгляду таких кримінальних проваджень.

У таких умовах доказування набуває особливого значення як ключовий інструмент не лише для вирішення завдань кримінального провадження, але й забезпечення реалізації конституційних прав людини, передбачених статтею 3 Конституції України, а також гарантованих міжнародними договорами, такими як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права тощо. Зазначене зобов'язує органи кримінальної юстиції враховувати стандарти справедливого суду, рівності сторін, заборони тортур, презумпції невинуватості та права на ефективний засіб юридичного захисту навіть у кризових умовах.

Воєнні дії та тимчасова окупація окремих територій України створюють численні правові, організаційні та процедурні ускладнення. Обмеження доступу до місць вчинення злочинів, фізичне знищення доказів, зникнення або загибель учасників провадження, неможливість залучення сторін до особистої участі у досудовому

розслідуванні та судовому розгляді унеможлиблюють застосування традиційних підходів до доказування. У цих умовах постає питання про допустимість, достовірність і належність доказів, зібраних за межами прямого процесуального контролю української юрисдикції, зокрема за допомогою міжнародних слідчих механізмів або партнерських організацій.

Особливе значення набуває використання нових, нетипових для класичного кримінального провадження доказів. Ідеться, зокрема, про цифрові докази (спутникові зображення, метадані, аудіо- та відеозаписи з соціальних мереж), біометричні дані та ДНК-ідентифікацію тіл у місцях масових поховань, звіти міжнародних моніторингових місій, результати OSINT-розслідувань. Це вимагає перегляду стандартів оцінки доказів, формування підвищених критеріїв їх автентифікації та врахування технологічної еволюції засобів фіксації воєнних злочинів.

Крім того, в умовах триваючого збройного конфлікту Україна активно взаємодіє з міжнародними юрисдикційними структурами, зокрема з Міжнародним кримінальним судом, в юрисдикції якого перебувають окремі категорії воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Це вимагає гармонізації національних процедур доказування із міжнародними стандартами, вироблення уніфікованих підходів до збирання, фіксації та оцінки доказів, придатних як для національного, так і для міжнародного кримінального процесу.

У сучасних реаліях особливої актуальності набуває також проблема забезпечення належного балансу між публічними інтересами держави у досягненні ефективного правосуддя в умовах НПР та захистом приватних інтересів, прав і свобод особи. Зокрема, йдеться про питання допустимості обмеження окремих прав у зв'язку з потребою забезпечення безпеки або оперативного реагування в умовах НПР. Це зумовлює потребу у формулюванні чітких меж допустимого процесуального компромісу та законодавчого врегулювання виняткових процедур доказування, що не суперечать міжнародним стандартам.

З моменту набуття чинності КПК України 2012 року лише два комплексних монографічних дослідження були присвячені тематиці здійснення кримінального провадження в умовах НПР: О. В. Лазукової (м. Харків, 2018 рік) та Г. К. Тетерятник (м. Одеса, 2021 рік).

З початку повномасштабного вторгнення значно активізувалися наукові пошуки в частині особливостей доказування в умовах

НПР, їм присвячені публікації багатьох вчених: І. М. Вигівського, В. А. Завтура, І. В. Гловюк, О. М. Дуфенюк, А. В. Коваленка, О. В. Лазукової, Т. О. Лоскутова, М. І. Пашковського, М. А. Погорецького, О. В. Пчеліної, В. В. Рогальської, О. В. Таран, Г. К. Тетерятник, О. О. Торбаса, Т. Г. Фоміної, А. В. Шевчишена, М. С. Цуцкірідзе, Ю. М. Чорноус та багатьох інших знаних вчених.

Узагальнюючи, можна зазначити, що більшість вчених на теперішній час переймаються певними аспектами здійснення кримінального провадження в умовах НПР (зокрема, триваючого четвертий рік воєнного стану).

Ситуація, яка відбувається в Україні з 2014 року, свідчить про те, що часто державні інституції крокують навіть попереду наукової доктрини, оперативно розробляючи пам'ятки, алгоритми, стандарти, методики, необхідні органам досудового розслідування, прокуратурі та суду, учасникам кримінального процесу для дій у кризових умовах.

Окремо варто зазначити про значний внесок у розвиток наукових досліджень із цієї проблематики громадських організацій, таких, як *JustGroup*, *TruthHounds*, Українська Гельсінська спілка з прав людини, Міжнародний фонд «Відродження» та багатьох інших, які проводять аналітичні дослідження, взаємодіють з громадянським суспільством та державними інституціями, вченими та практиками у пошуках спільних рішень щодо вдосконалення діяльності органів кримінальної юстиції в умовах НПР.

Усе вищенаведене свідчить, про синергію вчених, державних та міжнародних інституцій, громадянського суспільства, направлену на віднаходження оптимальних шляхів у відновленні справедливості, забезпеченні прав людини в екстраординарних умовах та притягненні до відповідальності винуватих осіб.

Все це дає серйозний поштовх та створює підґрунтя до проведення комплексних наукових досліджень, узагальнення таких напрацювань, зокрема, щодо особливостей доказування в умовах НПР.

Таким чином, дослідження особливостей доказування в умовах дії НПР потребує комплексного переосмислення інституційних, процедурних та нормативних засад кримінального процесу, адаптації до новітніх викликів воєнного часу, цифрової трансформації та глобалізації правосуддя. Це обумовлює теоретичну, практичну та нормативну значущість обраної теми, її стратегічне значення для розбудови правової системи України у воєнний та післявоєнний періоди.

ПЕРЕДМОВА

У цей доленосний і сповнений випробувань час висловлюємо глибоку шану та безмежну вдячність нашим мужнім і самовідданим воїнам, які щоденно ціною власного життя й здоров'я виборюють для нас право жити у вільній і незалежній державі. З болем і світлою пам'яттю згадуємо кожного, хто поклав своє життя на вітар свободи та став невинною жертвою цієї жорстокої війни. Їхній подвиг назавжди залишиться у серці нації!

Дякуємо нашим родинам за натхнення, розуміння, підтримку і любов, яка рухає наш світ!

Окремі слова подяки шановним рецензентам: докторці юридичних наук, професорці Тетяні Фоміній та кандидатці юридичних наук, доцентці Оксані Броневицькій за принципову й доброзичливу наукову критику, слушні рекомендації та високий особистий приклад академічної доброчесності й професіоналізму!

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОКАЗУВАННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

1.1. Надзвичайні правові режими як фактори диференціації процесуальної форми у кримінальному процесі

У системі сучасної правової держави НПР становлять важливий інструмент забезпечення безпеки, громадського порядку та функціонування публічної влади в умовах екстраординарних викликів. До них належать, зокрема, збройні конфлікти, масові заворушення, терористичні загрози, техногенні та природні катастрофи, що порушують нормальне функціонування суспільних інститутів та державних механізмів. У зв'язку з цим запровадження НПР є не лише політичним чи адміністративним актом, а й складним правовим явищем, яке вимагає детального аналізу та наукового осмислення.

З огляду на зміни у правовому режимі функціонування державних інституцій, особливої актуальності набуває дослідження юридичної природи НПР, а також меж і гарантій їх застосування. Законодавчі моделі надзвичайного та воєнного стану в Україні, а також правовий режим надзвичайної ситуації, мають суттєві відмінності як у підставах їх запровадження, так і в обсязі обмеження прав людини, процедурі ухвалення рішень, розподілі компетенцій між органами державної влади. Визначення правової природи цих режимів і факторів, що можуть впливати на особливості кримінального провадження дозволяє створити об'єктивну основу для подальшого аналізу правових механізмів, які діють у межах кримінального процесу в умовах НПР.

У цьому контексті вивчення правових характеристик надзвичайних режимів має не лише загальнодоктринальне, а й практичне значення. НПР здійснює безпосередній вплив на характер досудового розслідування, особливості доказування, порядок збирання та оцінки доказів, доступ учасників процесу до інформації та дотримання процесуальних гарантій. Зміна балансу між публічним інтересом та правами особи в таких умовах потребує особливо виваженого підходу до визначення меж допустимості відхилень від стандартних процедур.

Саме тому правовий аналіз НПР є критично важливим для розкриття загальної теми дослідження — особливостей доказування у кримінальних провадженнях в умовах надзвичайних правових

1.1. Надзвичайні правові режими як фактори диференціації процесуальної форми у кримінальному процесі

режимів. Без чіткого розуміння правової природи цих режимів, їх нормативного змісту, особливостей функціонування органів державної влади та правового статусу суб'єктів кримінального провадження, неможливо здійснити комплексне і науково обґрунтоване дослідження змін у процедурі доказування, що виникають в умовах воєнного чи надзвичайного стану, АТО/ООС та інших ННР.

Крім того, вивчення ННР дозволяє оцінити рівень відповідності українського законодавства міжнародним стандартам у сфері прав людини, зокрема, у частині тимчасового обмеження окремих прав осіб. Водночас таке дослідження створює підґрунтя для формування рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання кримінального провадження у кризових обставинах, що особливо важливо для забезпечення верховенства права навіть у періоди правової турбулентності.

Таким чином, правова характеристика надзвичайних правових режимів є фундаментальним аналітичним кроком, що дозволяє не лише концептуалізувати понятійний апарат дослідження, але й забезпечити системне розуміння тієї виняткової правової динаміки, в якій здійснюється доказування у кримінальних провадженнях в умовах загроз державній та суспільній безпеці.

Вчені визначають правовий режим як форму зовнішнього вираження правового регулювання у певній сфері суспільних відносин, що відображає динамічні процеси розвитку правовідносин. Ця динаміка досягається через трансформацію всіх складових правового впливу, як правових інструментів, так і супутніх правових явищ, зокрема правосвідомості, правової культури тощо¹.

Г. К. Тетерятник вказує, що теоретична конструкція ННР сформована з урахуванням багатогранності та різноманітності ситуацій, що можуть слугувати підставою для їх запровадження. Її основу становить нормативне ядро, яке окреслює ключові елементи таких режимів, а конкретне нормативне втілення цих елементів (так звана периферія) варіюється залежно від характеру надзвичайних обставин. Нормативне ядро виступає статичною складовою та включає такі базові компоненти: цілі ННР; об'єкт правового регулювання; локальність, яка проявляється як у часовому (тимчасовість), так і

¹ Мінка Т. П. Онтологічні характеристики правового режиму адміністративного права. Часопис Київського університету права. 2011. № 1. С. 127. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2011_1_33



Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОКАЗУВАННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

в територіальному аспектах; правовий статус суб'єктів правовідносин, у тому числі визначення меж його розширення чи обмеження, система правових засобів, методів, механізмів і способів впливу. Периферійна (динамічна) складова відображає конкретні характеристики кожного з вищезазначених елементів, що варіюються відповідно до виду і форми загроз, соціально-політичного контексту, часу, простору, специфіки об'єкта правового впливу та суб'єктного наповнення. Таким чином, периферія формує гнучке застосування базових елементів у межах реальної ситуації,² надаючи надзвичайному правовому режиму адаптивності та контекстної чутливості³.

Відповідно до ст. 1 ЗУ «Про правовий режим надзвичайного стану»: «Надзвичайний стан — це особливий правовий режим, який може тимчасово вводиться в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень»⁴.

Вчені зазначають, що запровадження правового режиму надзвичайного стану передбачає низку ключових правових і організаційних змін, а саме: перебудову системи управління та перерозподіл

² Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 482–483.

³ Тетерятник Г. К. Emergencies: theoretical-methodological and legal approaches to definition and classification. European Reforms Bulletin. 2019. № 2. С. 79–82.

⁴ Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. № 1550-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>

